Pravni okvir za osnivanje i djelovanje neprofitnih organizacija

Sveučilište u Mostaru
Ekonomski fakultet

prof. dr.sc. Zdenko Klepić

Međunarodni pravni okvir

- Opća deklaracija o ljudskim pravima
- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Opća deklaracija o ljudskim pravima

- Najraširenije prihvaćena izjava o ljudskim pravima na svijetu je ‘Opća deklaracija o ljudskim pravima’.
- Njena glavna poruka je prirođena vrijednost svakog ljudskog bića.
- Deklaraciju je jednoglasno prihvatio UN, dana 10.12. 1948.g. (iako se osam država suzdržalo od glasanja).
- Ona iznosi popis osnovnih prava svakog čovjeka na svijetu bez obzira na njegovu/njezinu rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, vlasništvo, rođenje ili neki drugi status.

Opća deklaracija o ljudskim pravima

- U ‘Općoj se deklaraciji o ljudskim pravima’ iznosi da su se države obvezale pridržavati određenih prava, i to ne samo prava svojih građana, nego i prava ljudi u drugim zemljama.
- Drugim riječima, nacionalne granice nisu prepreka u pomaganju drugim ljudima.

Ljudska prava

- Ljudska prava često se zovu 'prirodna prava' - prava koja pripadaju ljudima jednostavno zato što su ljudska bića.
- Ona se ne mogu kupiti, zaraditi ili naslijediti - ona su 'neotuđiva', nitko nema prava druge lišiti prava iz bilo kojeg razloga.
- Standardi ljudskih prava određuju što vlade moraju napraviti za svoje građane i također ono što ne smiju učiniti svojim građanima.
- Kada kažemo da svaka osoba ima ljudska prava, time kažemo i da svaka osoba ima odgovornosti poštivati prava drugih.
- Ljudi imaju ljudska prava čak i kada ih zakoni njihove zemlje ne priznaju ili ne štite.

Deklaracija i udruživanje

- U 30 članaka Opće deklaracije o ljudskim pravima jasnim i jednostavnim riječima iznose se prava koja jednako pripadaju svakoj osobi na ovom svijetu.
- U članku 20. opće deklaracije o ljudskim pravima ističe se sljedeće:

„Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja”

Imaš se pravo sastajati s drugim ljudima, javno ili privatno.

- *Imaš pravo održavati sastanke i organizirati mirne demonstracije.*
- *Svatko ima pravo pridružiti se društvima, sindikatima, političkim strankama i drugim udrugama.*
- *Nitko te nema pravo prisiliti da se priključiš nekoj grupi ako to sam/sama ne želiš.*

Deklaracija i nacionalni zakoni

- Iako je Opća deklaracija o ljudskim pravima nadahnuće za većinu međunarodnih zakona o ljudskim pravima, ona sama nije dokument koji zakonski obvezuje države.
- Međutim, kao opća izjava o načelima, ona ima moć u svijetu javnog mišljenja. Njezina su načela ozakonjena u obliku „Međunarodnog ugovora o građanskim i političkim pravima" i u „Međunarodnom ugovoru o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima".
- Zemlje koje su ratificirale ove sporazume obvezale su se napraviti nacionalne zakone kojima će se štititi ljudska prava.
- Međutim, više od polovice zemalja u svijeta nisu ratificirale „Međunarodni ugovor o građanskim i političkim pravima" ili „Međunarodni ugovor o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima".

Regionalni instrumenti zaštite ljudskih prava

- Postoje i regionalni instrumenti za ljudska prava koji su nadahnuti Općom deklaracijom o ljudskim pravima kao što su:
- ”Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda”,
- „Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama” i
- „Američka konvencija o ljudskim pravima”.
- Mnogi nacionalni zakoni također jamče ljudska prava.

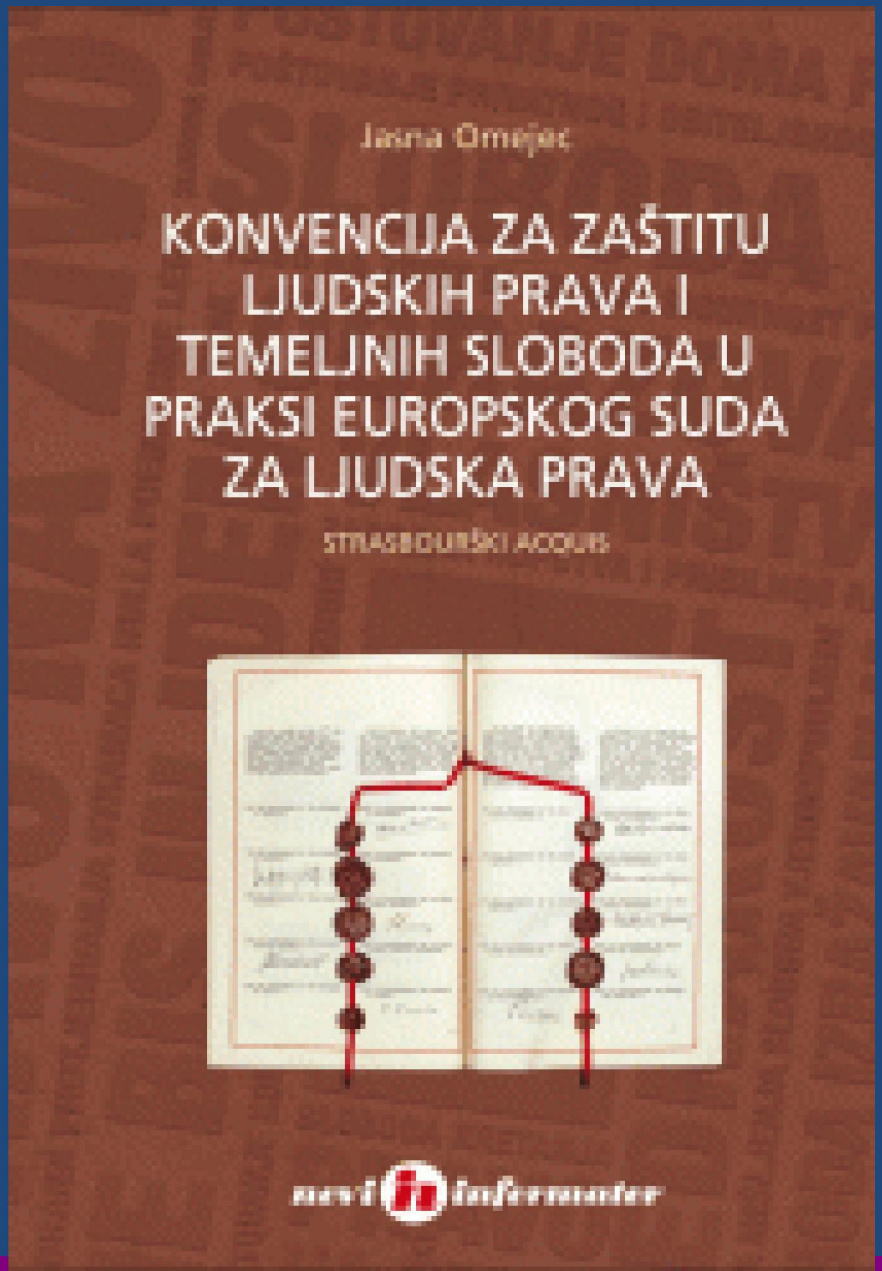
Jasna Omejec
KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA
STRASBOURŠKI ACQUIS
novi informator

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

- Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda potpisale su u Rimu 4. studenog 1950. godine tadašnjih 15 članica Vijeća Europe – međunarodne organizacije čiji je glavni cilj promicanje ljudskih prava.
- Konvencija je stupila na snagu 3. rujna 1953 godine, a mijenjana je i nadopunjavana tzv. dodatnim protokolima uz Konvenciju, kojih je do listopada 2006 bilo potpisano četrnaest

- Konvencija predstavlja oživotvorenje Opće deklaracije o ljudskim pravima u europskim okvirima te se smatra najvećim uspjehom Vijeća Europe.
- U članku 1. propisano je da će visoke ugovorne stranke osigurati svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode zajamčene Konvencijom.
- Ova odredba ima dvojako značenje:
- Prvenstveno, ona znači, da Konvencija izravno stvara prava za pojedince i ne zahtjeva dodatnu implementaciju, npr. donošenje provedbenih zakona ili drugih propisa kojima bi se ta prava dodatno razradila.
- Pored toga, članak 1. ukazuje i da je primarna odgovornost u osiguravanju prava zajamčenih Konvencijom, na državama strankama Konvencije.

Međunarodni mehanizmi

- Konvencija također predviđa i međunarodni mehanizam (supsidijarnog tipa) kojim se osigurava poštivanje navedenih prava.
- U početku je Konvencijom bila uspostavljena Komisija za ljudska prava kojoj su pojedinci mogli podnositi zahtjev protiv one države _ Stranke Konvencije – za koju su smatrali da im je povrijedila neko njome zajamčeno pravo.
- Komisija je prvo donosila odluku je li zahtjev dopušten, prema kriterijima dopuštenosti (formalni kriteriji).
- Ako je zahtjev bio dopušten, Komisija je odlučujući o meritumu, donosila posebno izvješće o tome je li tužena država povrijedila neko pravo podnositelja zahtjeva iz Konvencije ili ne.
- Nakon toga je tužena država ili pak Komisija mogla predmet iznijeti pred Sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu Sud ili Europski sud) čija je presuda u tom slučaju bila konačna.

- Protokolom 11. koji je stupio na snagu 1. studenog 1998., izmijenjen je opisani nadzorni mehanizam na način da je ukinuta Komisija, čiju ulogu je preuzeo novi jedinstveni Sud za ljudska prava.
- Novi Sud ovlašten je donositi odluke i o dopuštenosti i presude o meritumu zahtjeva.
- Samo u iznimnim slučajevima moguće je da podnositelj zahtjeva ili tužena država, nakon presude vijeća od sedam sudaca predmet iznese pred tkzv. Veliko Vijeće sastavljeno od sedamnaest sudaca koje u tom slučaju donosi konačnu presudu.
- To je moguće ukoliko se u pojedinom slučaju:
  - pojavljuje neko važno pitanje koje utječe na tumačenje ili primjenu Konvencije, ili
  - ako je riječ o važnom predmetu od općeg značaja.
- O izvršenju odluka Suda brine Odbor ministara Vijeća Europe.

Doprinos Konvencije nadzornom mehanizmu

- Najveći doprinos Konvencije je u nadzornom mehanizmu, budući da je Konvencija prvi međunarodni instrument kojim je omogućeno pojedincu da tuži državu pred nekim međunarodnim forumom.
- Sud i bivša Komisija su tijekom godina svoga djelovanja razvili bogatu praksu, a njihov doprinos u zaštiti i promicanju ljudskih prava u Europi je nemjerljiv.

Pravo na slobodu udruživanja- Članak 11

- *Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivati sindikate ili im pristupiti radi zaštite svojih interesa.*
- *Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanja tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.*
- *Ovaj članak ne zabranjuje da se nameću zakonska ograničenja u ostvarivanju tih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.*

Značaj udruživanja

- Sloboda udruživanja pojedincu omogućuje da svoja prava i interese ostvaruje u zajednici s drugima.
- Ta je mogućnost od izuzetne važnosti jer, sociološki gledano, udruživanje predstavlja stvaranje ili pristupanje organizaciji – tvorevini čija je karakteristika da je sposobna ostvarivati ciljeve koje pojedinac sam ne može ostvariti, ili ih ne može djelotvorno ostvariti.

Stara pouka o udruživanju iz narodne priče, pomalo je zaboravljena, no na zahtjevnom europskom tržištu, hrvatski poljoprivrednici trebat će udružiti snage kako bi se mogli othrvati konkurenciji europskih poljoprivrednika

- Značaj i dvostruku pravnu prirodu prava na slobodu udruživanja najbolje je opisao Manfred Nowak:
- Kao i sloboda izražavanja i okupljanja, sloboda udruživanja leži u području gdje se preklapaju građanska i politička prava.
- Kao građansko pravo ona jamči zaštitu od samovoljnog upletanja države ili privatnih osoba, u slučajevima kada se, iz bilo kojeg razloga i u bilo koju svrhu, pojedinac želi udružiti s drugima ili je to već učinio.
- Kao političko pravo ona je nužna za postojanje i funkcioniranje demokracije jer se politički interesi mogu djelotvorno promicati samo u zajednici s drugima (u političkoj stranci, interesnoj skupini, organizaciji ili drugoj udruzi za promicanje određenih javnih interesa).

Definicija udruženja

- Udruženje u smislu članka 11. Konvencije mogli bismo definirati kao "svaki oblik dobrovoljnog udruživanja privatnih osoba radi postizanja određenog cilja."
- Iz definicije je vidljivo da pojam udruženja Sud poima vrlo široko, tako da uključuje čitav niz oblika udruživanja.
- Pravom na slobodu udruživanja jamči se pravo osnovati i učlaniti se u udruge, političke stranke, vjerske zajednice, sindikate, udruge poslodavaca, trgovačka društva i razne druge oblike udruživanja.
- Sud je u nekoliko navrata posebno naglasio važnost političkih stranaka koje u okviru članka 11. uživaju posebnu zaštitu s obzirom na njihovu ključnu ulogu u demokratskom društvu.

- Sud razlikuje udruženja od pukog okupljanja osoba željnih zajedničkog druženja, te se za postojanje udruženja traži da ono ima institucionalni karakter, tj. određeni stupanj organiziranosti i trajnosti.
- Udruženje ne mora imati formalni status, npr. biti registrirano ili na drugi način priznato kao pravna osoba. Čl. 11. Konvencije štiti i neformalna udruženja, pod uvjetom da udovoljavaju minimalnom stupnju trajnosti i organiziranosti.
- Nepriznavanje statusa pravne osobe neformalnom udruženju kao npr. odbijanje registracije, može predstavljati povredu čl. 11 Konvencije.

Javna udruženja

- Posebna pozornost se posvetila udruženjima javnog prava kao što su npr. liječničke, javnobilježničke, odvjetničke, obrtničke i sl. komore u koje se obvezno udružuju pojedinci tih zanimanja i oni koji obavljaju tu djelatnost, te se prema ustaljenoj praksi Suda čl. 11 Konvencije na njih ne odnosi. Komore prije svega vrše javnopravni nadzor nad članovima struke te stoga prvenstveno promiču javni interes.
- U kategoriju javnih udruženja spadaju i sveučilišta te razne sveučilišne studentske organizacije javnopravne naravi (kao što su npr. studentski zborovi pojedinih Sveučilišta

- Predstavlja li neki oblik udruživanja javnopravno udruženje ili ne, nije uvijek lako utvrditi, a to je pogotovu slučaj kod onih oblika udruživanja kod kojih se miješaju javnopravni i privatnopravni elementi.
- Članak 11. Konvencije koji štiti slobodu udruživanja s drugima ima dva aspekta:
  - pozitivni (pravo na osnivanje udruženja ili pravo na pridruživanje već postojećima)
  - negativni (pravo da se ne bude članom nekog udruženja).

Kategorije prava

- Prava se često svrstavaju u tri kategorije:
- **Građanska i politička prava** (ponekad se zovu prava prve generacije). Ona su "usmjerena na slobodu" i uključuju pravo na život, slobodu i sigurnost pojedinca/ke; slobodu od mučenja i ropstva; političku participaciju; slobodu uvjerenja, izražavanja, mišljenja, savjesti i vjere; slobodu udruživanja i okupljanja.
- **Ekonomska i socijalna prava** (ponekad nazvana prava druge generacije). To su prava "usmjerena na sigurnost", npr. pravo na rad; obrazovanje; prikladan životni standard; hranu; stanovanje i zdravstvenu zaštitu.
- **Pravo na zdrav okoliš, kulturna prava i prava na razvoj** (prava treće generacije). Ona uključuju prava da se živi u okolišu koji je čist i zaštićen od uništavanja; grupe ili 'narodi' imaju pravo na kulturni, politički i ekonomski razvoj.

Pravo ali i obveza

- Kada kažemo da neka osoba ima ljudska prava, istodobno kažemo da drugi ljudi imaju ljudsku odgovornost.
- Svaka osoba ima odgovornost poštivati neotuđivo ljudsko dostojanstvo drugih.
- Kako god razvrstali ljudska prava, ona su jedna cjelina i sva su jednako važna kao dio cjeline.
- Ako je jedno pravo ugroženo, sva su prava ugrožena.

Pravni okvir u BiH

- Pravni okvir u bivšoj SFRJ
- Pravni temelj za osnivanje i registraciju nevladinih organizacija utvrđen je Ustavom Bosne i Hercegovine i to na temelju međunarodnog pravnog standarda da se „prava i slobode utvrđeni u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima izravno primjenjuju u Bosni i Hercegovini“, sa prioritetnom snagom„ nad svim ostalim zakonima“.
- Među tim slobodama, u navedenom Katalogu prava, izričito je utvrđeno da sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine“ uživaju …. Slobodu udruživanja s drugima“.
- Iz navedenog se da konstatirati da je „sloboda udruživanja s drugima“ ustavno pravo svih osoba na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Međunarodni pravni dokumenti o ljudskim pravima i osnovnim slobodama – koje su organi i vlasti dužni primjenjivati –Ustavna obveza

- Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948.godine,
- Ženevska konvencija 1 – 4 o zaštiti žrtava rata iz 1949. i njihovi protokoli iz 1977.,
- Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih ljudskih sloboda i njeni protokoli iz 1977.,
- Konvencija o statusu izbjeglica iz 1951. i njen protokol iz 1966.,
- Konvencija o državljanstvu udatih žena iz 1957.,
- Konvencija o smanjivanju broja lica bez državljanstva iz 1961.,
- Međunarodna konvencija o eliminiranju svih vidova razne diskriminacije iz 1965.,
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. i njegovi alternativni protokoli iz 1966. i 1989.,

- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966.,
- Konvencija o eliminiranju svih vidova diskriminacije žena iz 1979.,
- Konvencija protiv mučenja i ostavih vidova okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg ponašanja i kažnjavanja iz 1987.,
- Europska konvencija o sprečavanju mučenja i nehumanog i ponižavajućeg ponašanja i kažnjavanja iz 1989.,
- Konvencija o pravima djeteta iz 1989.,
- Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika emigranata i njihovih obitelji iz 1990.,
- Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima iz 1992.,
- Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina iz 1994. godine.

Registriranje

- Neprofitni sektor u Bosni i Hercegovini obuhvaća šaroliku skupinu brojnih organizacija, ustanova, institucija, udruga građana, interesnih saveza, komora, udruženja, političkih stranaka, sindikata, športskih klubova i dr..
- Ove su organizacije ustrojene i registrirane prema različitim propisima.

Registriranje i rad

- U Bosni i Hercegovini postoje na razini Bosne i Hercegovine Zakon o udrugama i zakladama Bosne i Hercegovine,
- Na razini entiteta i Distikta:
  - Zakon o udrugama i zakladama Federacije Bosne i Hercegovine,
  - Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske,
  - Zakon o udruženjima i fondacijama Brčko Distrikta,

- ***Organizacije civilnog društva u BiH se registriraju kao udruge građana i to predstavlja jedinu pravno moguću opciju da iste dobiju pravni subjektivitet i da se uključe u pravno poslovanje. Navedenim zakonima je definiran način osnivanja, registracije, funkcioniranja i prestanka rada udruga građana i zaklada u Bosni i Hercegovini.***
- ***Riječ je o općim zakonima koji se primjenjuju na sve udruge i zaklade izuzev vjerskih zajednica, političkih stranaka i sindikalnih organizacija.***
- Zakonom o udrugama i zakladama BiH uređuje se osnivanje, registracija, unutarnja organizacija i prestanak rada udruga i zaklada koje izaberu da se registriraju u svojstvu udruga i zaklada na razini BiH, odnosno od kojih se zahtjeva da se registriraju sukladno ovom zakonu.

Udruženje građana i zaklade – Zakon BiH

- *„Udruga se osniva zajedničkim sporazumom u kojem se grupa od tri ili više fizičkih, odnosno pravnih lica, u svim kombinacijama, dobrovoljno udružuje radi ostvarivanja nekog zajedničkog interesa, a pri tome nema namjeru stjecati profit. Udruženje postaje pravnim licem onda kada je registrirano onako kako je predviđeno ovim zakonom.“*
- *„Zaklada je pravno lice koje nema svoje članstvo, a čiji je cilj upravljanje određenom imovinom u javnom interesu ili u dobrotvorne svrhe. Zaklade postaju pravnim u BiH onda kada je registrirana onako kako je predviđeno ovim zakonom.“*

Ocjena pravne regulative

- Ispitivanja provedena u među nevladinim organizacijama i analize koje s urađene u Bosni i Hercegovini pokazuju da pravna regulativa za ovu vrstu pravnih lica nije zadovoljavajuća, tj. nije prilagođena potrebama organizacija civilnog društva.
- Postojeći zakoni jednako tretiraju sve vrste udruga bez obzira na specifičnost organizacija i njihova područja djelovanja, što naročito zbunjuje predstavnike vlasti pri suradnji sa nevladinim organizacijama i pri dodjeli sredstava iz proračuna jer se u istoj grupi nalaze organizacije mladeži, udruge žena, umirovljenika, intelektualaca, poduzetnika, povratnika, športski klubovi i druge udruge.

Kraj
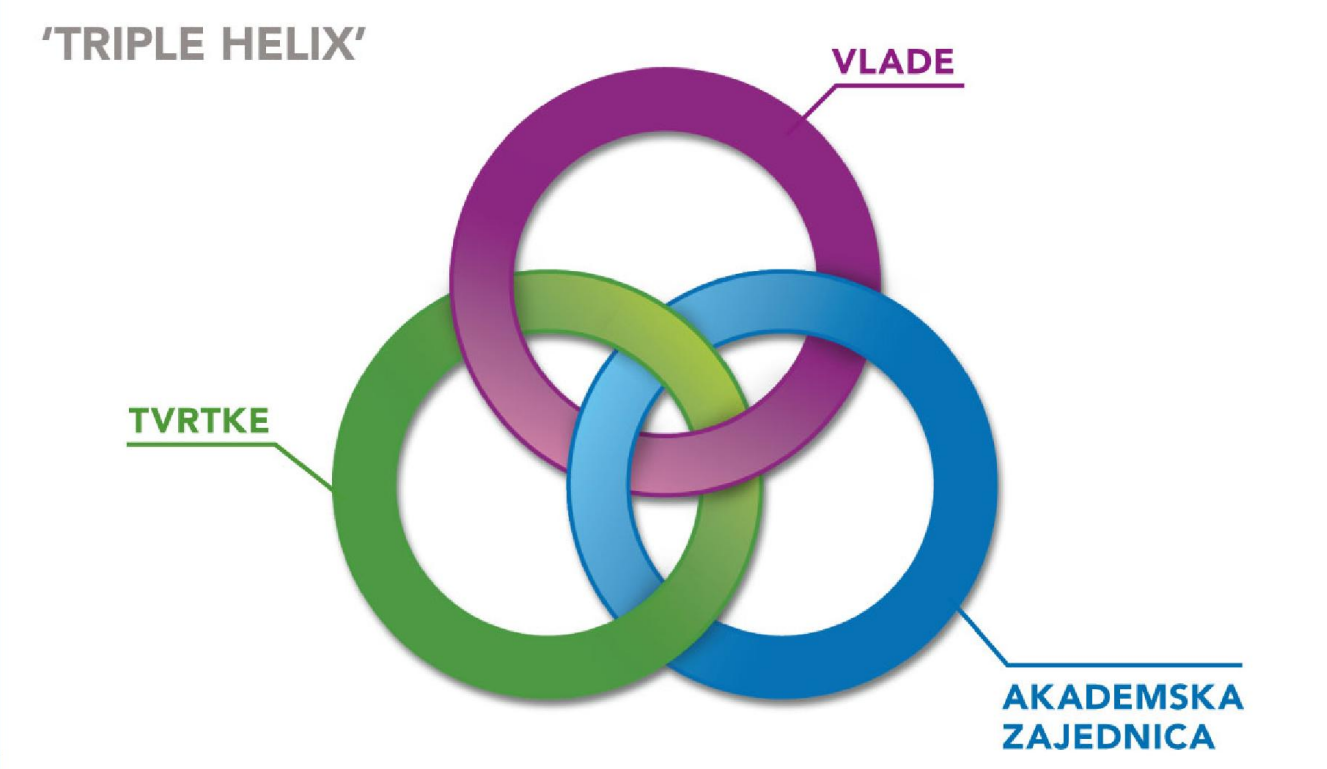
- Hvala na pozornosti
- Pitanja